

บทที่ 2

ขอบเขตและความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล

จากข้อสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่มีอยู่ว่า เขตอำนาจศาลย่อมอยู่ภายในเขตอำนาจรัฐซึ่งเป็นหลักสากลทั่วไป ไม่มีรัฐใดที่จะกำหนดเขตอำนาจศาลของตนเกิน ไปจากเขตอำนาจรัฐ เขตอำนาจศาลที่กล่าวนี้เป็นเขตอำนาจศาลไม่ว่าในคดีแพ่งหรือในคดีอาญา และเขตอำนาจรัฐที่กล่าวถึงในบทนี้ก็หมายถึง เขตอำนาจรัฐ (Jurisdiction) ในกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีเมือง ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่าเขตอำนาจศาลไม่ว่าในคดีใดทั้งสิ้น ย่อมอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐซึ่งเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสงค์จะศึกษาเขตอำนาจศาลไทยเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันต่างประเทศ เพราะในการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างคนชาติด้วยกันเองที่มีองค์ประกอบต่างชาตีกี่ หรือคนชาติกับคนต่างด้าว หรือคนต่างด้าวด้วยกันเอง ซึ่งมีองค์ประกอบพัวพันกับประเทศไทย ปัญหาที่น่าพิจารณาก็คือ ศาลไทยมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาหรือไม่ เพราะเหตุใด และกฎหมายใดได้กำหนดบัญญัติไว้เพื่อแสดงสิทธิและหน้าที่ของศาล

เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดว่า เขตอำนาจศาลสัมพันธ์กับเขตอำนาจรัฐอย่างใดนั้น จำเป็นต้องศึกษาให้แจ่มชัดเสียก่อนถึงขอบเขตของคำว่า “เขตอำนาจรัฐ” (State Jurisdiction) ในความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง เพราะกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองได้กำหนดถึงขอบเขตของการใช้เขตอำนาจรัฐ อำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐเอาไว้ว่าเป็นระบบและเป็นระเบียบ¹ เพื่อให้การใช้อำนาจดังกล่าวเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกัน ในบรรดารัฐอธิปไตยทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในสังคมโลกนี้ การใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐซึ่งออกมาในรูปของการใช้เขตอำนาจรัฐนั้น ปรากฏออกมาในหลายรูปแบบด้วยกัน ถ้ารัฐต่างๆ มีการใช้

¹ F. A. Mann, “The doctrine of jurisdiction in international law,” in *Studies in International Law* (Oxford : Clarendon Press, 1973), p. 4.

อำนาจรัฐเหล่านี้ในรูปแบบต่างๆ กัน กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองก็จะต้องกำหนดว่า รัฐใดมีเขตอำนาจเพียงใด

เนื่องจากการใช้อำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การกำหนดเขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐ เมื่อรัฐมีความเป็นรัฐอธิปไตย รัฐก็ย่อมมีอำนาจอธิปไตย และเมื่อรัฐมีอำนาจอธิปไตย รัฐก็ย่อมมีการใช้เขตอำนาจรัฐ อำนาจอธิปไตยที่ใช้นั้นอาจใช้ออกมาในรูปของอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ² การใช้อำนาจนิติบัญญัติย่อมใช้ในการออกกฎหมายภายในเขตอำนาจรัฐ (มิได้หมายความว่าภายในดินแดนของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่หมายความถึงภายในขอบเขตแห่งการใช้เขตอำนาจรัฐ) การใช้อำนาจบริหาร หมายถึง การใช้อำนาจเพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งโดยหลักแล้วจะต้องใช้ภายในขอบเขตที่รัฐมีเขตอำนาจ และเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ และประการสุดท้ายคือ การใช้อำนาจอธิปไตยทางการศาล หมายถึง การใช้อำนาจตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทในทางกฎหมาย อำนาจนี้จะกระทำโดยศาล และอำนาจศาลนี้จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของการใช้เขตอำนาจรัฐด้วย หมายความว่าเขตอำนาจศาลนั้นจะบัญญัติไว้เกินไปกว่าเขตอำนาจรัฐ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในกฎหมายระหว่างประเทศ หรือบัญญัติไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศย่อมไม่ได้

แต่เป็นที่แน่นอนว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้นแม้ว่าจะสอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง ก็ย่อมจะบัญญัติแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ประเภทของคดีที่นำมาสู่ศาล เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาแต่เฉพาะเขตอำนาจของศาลไทยเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศเป็นสำคัญ แต่อาจจะมีการยกตัวอย่างประกอบให้เห็นเด่นชัด ได้บ้างในกรณีของคดีอาญาด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจเปรียบเทียบแจ่มชัด

อย่างไรก็ดี การใช้เขตอำนาจรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองนั้น ย่อมมีข้อจำกัดของการใช้อำนาจอันเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศอยู่ ซึ่งได้แก่ การคุ้มกันทางการทูต การคุ้มกันของตัวแทนทางการทูตและกงสุล ในการจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ ในแง่มุม

² Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, 4th. ed.

ต่างๆ นี้ ย่อมมีผลกระทบต่อการใช้อำนาจศาลเช่นกัน เป็นการสมเหตุสมผลที่จะกล่าวว่า เมื่อการใช้อำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจรัฐ และการใช้อำนาจรัฐย่อมมีข้อจำกัดได้ โดยผลของกฎหมายระหว่างประเทศ การใช้อำนาจศาลก็ย่อมมีข้อจำกัดเช่นเดียวกัน หรือในทำนองเดียวกัน แม้ศาลจะมีอำนาจภายในดินแดนของรัฐ ที่จะตัดสินข้อพิพาทต่างๆ แต่ถ้าเป็นบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับเอกสิทธิ และความคุ้มกันทางการทูตและกงสุล และเป็นเอกสิทธิและความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศ ศาลก็ย่อมมีข้อจำกัดในการใช้อำนาจ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาลนั่นเอง แต่จะต้องขอกล่าวนั้นตรงนี้ว่า มิใช่เป็นเรื่องศาลไม่มีเขตอำนาจ ศาลมีเขตอำนาจ แต่จำกัดการใช้เขตอำนาจที่มีอยู่เหมือนกับรัฐมีเขตอำนาจศาล แต่รัฐจำกัดการใช้เขตอำนาจศาลในบางเรื่องบางกรณี

ถ้าพิจารณาจากกฎหมายภายในของทุกๆ รัฐในโลกนี้ จะพบว่ารัฐทุกรัฐอาจบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่พัวพันกับต่างประเทศเอาไว้ อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการแบ่งสรรการใช้เขตอำนาจของตนในทางศาล ว่ามีขอบเขตอยู่มากน้อยเพียงใด เมื่อรัฐทุกรัฐเป็นรัฐอธิปไตย มีความเสมอภาคกัน รัฐก็ย่อมมีเขตอำนาจรัฐที่จะกระทำการอย่างใดก็ได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศระบุไว้ เขตอำนาจของศาลที่ถูกกำหนดขึ้นซึ่งเป็นการใช้เขตอำนาจรัฐทางหนึ่ง ก็น่าที่จะอยู่ภายใต้ของเขตอำนาจรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศระบุไว้เช่นกัน

เพื่อเป็นการพิสูจน์ข้อสมมติฐานที่ว่า เขตอำนาจศาลย่อมพัวพันกับเขตอำนาจรัฐ เราจึงจำเป็นต้องศึกษาขอบเขตและความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาลใน 3 ประเด็นหลัก คือ

- 1 ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ
- 2 ความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล
- 3 การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาล

2.1 ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ

คำว่า “เขตอำนาจรัฐ” (Jurisdiction) ในความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ แขนกคดีเมือง หมายความว่า การที่รัฐอธิปไตยสามารถใช้อำนาจของรัฐภายในขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนด³ เขตอำนาจรัฐนี้จะมีแค่เฉพาะอำนาจของรัฐอธิปไตยเท่านั้น ถ้าหากมีรัฐอธิปไตยก็ไม่สามารถที่จะใช้อำนาจหรือมีอำนาจดังกล่าวได้ “ตัวตน” (entity) ในกฎหมายระหว่างประเทศก็ดี หรือแม้แต่นักกฏหมายระหว่างประเทศเช่นองค์กรระหว่างประเทศก็ไม่สามารถที่จะมีการใช้อำนาจในทำนองเดียวกับการใช้เขตอำนาจรัฐได้

คำว่า “อำนาจรัฐ” หรือ “เขตอำนาจรัฐ” มักจะใช้ด้วยคำ 2 ด้อยคำนี้ในภาษาไทย บางตำราในกฎหมายระหว่างประเทศก็แปลคำว่า “Jurisdiction” ว่า “ตุลาณา”⁴ แต่อย่างไรก็ตามสาระของเขตอำนาจรัฐ หมายความว่า อำนาจของรัฐที่จะใช้ภายในขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดเอาไว้ และขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดไว้⁵ นี้ มิได้กำหนดไว้เพียงแต่เฉพาะภายในดินแดนของรัฐเท่านั้น หรือมิได้กำหนดไว้แต่เฉพาะคนชาติของตนเท่านั้น แต่กฎหมายระหว่างประเทศยังได้กำหนดเขตอำนาจรัฐนอกเหนือไปจากสองกรณีดังกล่าวได้ โดยขึ้นอยู่กับประเภทของเขตอำนาจรัฐนั่นเอง ในการศึกษาหัวข้อนี้ เห็นได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศได้ระบุประเภทต่างๆ ของเขตอำนาจรัฐและการใช้เขตอำนาจรัฐไว้ ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดในส่วนนี้ เพื่อประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นในหัวข้อต่อไปว่า การกำหนดเขตอำนาจศาลจะต้องพัวพันหรืออยู่ภายในขอบเขตอำนาจรัฐเสมอ ดังนั้น การศึกษาเรื่องเขตอำนาจรัฐจึงศึกษาอยู่ภายใต้ประเภทของเขตอำนาจรัฐ 4 ประเภท คือ

³ F.A. Mann, “The doctrine of jurisdiction in international law,” pp. 2-8 และดู จุมพต สายสุนทร, กฏอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐ และความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2538), หน้า 13.

⁴ นพนิติ สุริยะ, กฎหมายระหว่างประเทศ (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2537), หน้า 163-164.

2.1.1 เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน (Territorial Jurisdiction)

2.1.2 เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction)

2.1.3 เขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อความมั่นคง
(Protective Jurisdiction)

2.1.4 เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากล (Universal Jurisdiction)

2.1.1 เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน (Territorial Jurisdiction)

เนื่องจากองค์ประกอบของรัฐนั้นย่อมประกอบด้วย ดินแดน ประชากร รัฐบาล และความเป็นเอกราช จะเห็นได้ว่า ดินแดนนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของรัฐ เมื่อรัฐมีความเป็นรัฐครบถ้วนในความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ อำนาจอธิปไตยของรัฐย่อมเกิดขึ้น รัฐย่อมมีอำนาจในดินแดนของตนแต่เพียงผู้เดียวโดยเด็ดขาด และปราศจากเงื่อนไข หมายความว่ารัฐสามารถใช้อำนาจได้แต่เพียงผู้เดียวตามครรลองของกฎหมายภายในที่ได้กำหนดไว้ รัฐสามารถที่จะใช้อำนาจโดยปราศจากเงื่อนไขภายในดินแดนของตน โดยไม่จำเป็นต้องฟังความเห็นของรัฐอื่นที่จะเข้ามาบีบ รัฐสามารถใช้อำนาจโดยปราศจากเงื่อนไขเพื่อปกป้องประโยชน์ของรัฐชาติของตน และขณะเดียวกันย่อมใช้อำนาจได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์ของรัฐอื่นภายในดินแดนของตน แต่ทั้งนี้ การใช้เขตอำนาจรัฐที่ว่าแต่เพียงผู้เดียว ปราศจากเงื่อนไขและอย่างเต็มทีนั้น ย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศด้วย กล่าวจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศนั้น หมายความว่า จะต้องอยู่ภายใต้บรรทัดฐานของสังคมนระหว่างประเทศซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของสนธิสัญญาที่มุ่งกำหนดบรรทัดฐานทั่วไป และรัฐนั้นๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาคี รัฐจะต้องอยู่ภายใต้บรรทัดฐานของสังคมซึ่งกำหนดโดยหลักกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งมีผลบังคับใช้เป็นการทั่วไป⁵ หรือภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น

⁵ ชุมพร บังจตุสานนท์, “สังคมนระหว่างประเทศกับกฎหมายระหว่างประเทศ,” ใน เอกสารการสอน ศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ หน่วยที่ 1-5, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530), หน้า 44-45.

⁶ ดูข้อ 38 ธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ตาม The Vienna Convention on the Law of Treaty, 1965 ยอมรับว่าจารีตประเพณีใช้บังคับระหว่างรัฐได้

แม้รัฐจะเป็นรัฐอธิปไตยใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่ภายในดินแดนของตน แต่ถ้ารัฐบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อทำลายล้างเผ่าพันธุ์ใดเผ่าพันธุ์หนึ่ง ในกรณีนี้ ถือว่าเป็นการใช้เขตอำนาจรัฐที่ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หรือในกรณีหลักกฎหมายจารีตประเพณีในแง่ที่ว่ารัฐทั้งหลายทั้งปวงย่อมมีเสรีภาพในการใช้ทะเลหลวง หากมีรัฐใดรัฐหนึ่งใช้เขตอำนาจรัฐไม่ว่าในทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร หรือทางตุลาการ ขัดกับหลักการเช่นนั้น ก็ย่อมไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เช่นออกกฎหมายไม่ยอมรับหลักเสรีภาพในทะเลหลวง หรือการใช้กำลังเข้าจับกุม หรือบังคับเรือของชาติอื่นซึ่งตนไม่มีอำนาจที่จะกระทำได้ตามกฎหมาย หรือศาลภายในของรัฐใดรัฐหนึ่งมาพิจารณาตัดสินคดีที่เกิดขึ้นในทะเลหลวง และมีได้มีข้อเท็จจริงพัวพันกับรัฐของตนแต่ประการใด

การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนนั้น หมายความว่า การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศได้ยอมรับ ซึ่งรวมถึงห้วงน้ำ และห้วงอากาศเหนือดินแดนนั้นด้วย คำว่า ดินแดนนี้ หมายถึงอาณาเขตทางน้ำ อันได้แก่ ทะเลอาณาเขต เขตเศรษฐกิจจำเพาะไหล่ทวีป แม่น้ำระหว่างประเทศ หรือกล่าวโดยย่อก็คือ ดินแดนของรัฐนี้มีได้หมายความว่าถึงแต่พื้นดินเพียงประการเดียว

การใช้เขตอำนาจรัฐส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้ภายในดินแดนของตนเป็นสำคัญ เพราะจุดเริ่มต้นของรัฐก็คือดินแดน ภายในดินแดนของรัฐ รัฐย่อมออกกฎหมายบังคับใช้ภายในดินแดนของตนเป็นหลัก แต่ก็อาจมีบางกรณีที่ยกกฎหมายที่ใช้บังคับดินแดนของตัวมีผลต่อคนชาติของรัฐนั้นๆ คำว่า โดยหลักนั้น หมายความว่า โดยหลักการแล้วการออกกฎหมายบังคับใช้โดยฝ่ายนิติบัญญัติ ย่อมใช้บังคับในดินแดนของตนเสียเป็นส่วนใหญ่ การบังคับใช้กฎหมายก็เช่นเดียวกัน เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายบริหาร โดยหลักแล้วก็ย่อมจะบังคับการใช้ให้เป็นไปตามกฎหมายภายในดินแดนของตนเท่านั้น เพราะถ้ามีการบังคับใช้กฎหมายนอกเหนือดินแดนของตัวโดยฝ่ายบริหารของรัฐใดรัฐหนึ่ง ก็เท่ากับว่าเป็นการ ไปละเมิดอธิปไตยของรัฐอื่น ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำผิดและจะต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน การตัดสินข้อพิพาทก็เช่นกัน ศาลย่อมมีอำนาจตัดสินเหนือคดีที่เกิดขึ้นภายในดินแดนของตนเสียเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะกล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นว่า รัฐนั้นย่อมใช้เขตอำนาจรัฐในประเภทที่เรียกว่าเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงกระนั้น ก็มีได้หมายความว่า เขตอำนาจรัฐนั้นจะใช้แต่เฉพาะภายในดินแดนของตน ดังจะพบด้วยคำที่ปรากฏในกฎหมายหลายต่อหลายฉบับว่า กฎหมายฉบับนี้ฉบับนั้นใช้บังคับภายใน

ในดินแดนของตัว⁷ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กฎหมายบางฉบับอาจจะมีผลเหนือบุคคลที่เป็นคนชาติก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสามารถ และสถานภาพของบุคคล แม้บุคคลนั้นจะมีได้อยู่ภายในราชอาณาจักร แต่ผลของกฎหมายอาจจะบังคับกับคนในฐานะเป็นคนชาติก็ได้ เช่น หลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลกล่าวว่า สถานภาพ และความสามารถของบุคคลย่อมเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของบุคคล หรือการสมรสย่อมจะกระทำไม่ได้ไม่ว่าในรูปของกฎหมายสัญชาติ หรือกฎหมายท้องถิ่นที่การสมรสได้เกิดขึ้น ในการบังคับใช้กฎหมาย และการพิจารณาพิพากษาคดีส่วนใหญ่แล้ว มักจะกระทำภายในดินแดนของรัฐชาติ (Nation State) แต่ก็อาจมีบางกรณีที่ยังบังคับนอกเหนือไปจากดินแดนของตนได้ เช่น เรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งในสมัยปัจจุบันจะไม่ปรากฏอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นผลผลิตของการบังคับของประเทศมหาอำนาจทางการทหารต่อประเทศที่อ่อนแอกว่าในยุคอาณานิคม นอกจากนั้น ถ้าจะมีบางกรณีของการใช้เขตอำนาจเหนือดินแดนของรัฐอื่นภายในดินแดนของรัฐของตน ก็จะมีข้อตกลงเป็นพิเศษต่อกัน เช่น เกาะฮ่องกงเป็นดินแดนของจีน แต่จีนให้อังกฤษเช่า จึงทำให้รัฐบาลอังกฤษใช้อำนาจเหนือเกาะฮ่องกงได้ทั้งๆ ที่เป็นดินแดนของจีน ในกรณีของประเทศไทยก็จะมีกรณีของการที่กองทัพอเมริกันเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยสมัยสงครามเวียดนาม ซึ่งรัฐบาลไทยมีข้อตกลงกับรัฐบาลอเมริกันที่จะไม่เข้าไปใช้อำนาจรัฐของไทยเหนือบริเวณที่เป็นฐานทัพอเมริกา แต่ในกรณีนี้ เกิดขึ้นจากความยินยอมที่จะจำกัดการใช้อำนาจอธิปไตยของไทยในบางเรื่องบางลักษณะนั่นเอง

โดยหลักแล้วมักจะสังเกตเห็นได้ว่าการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนขึ้นอยู่กับประเภท และเนื้อหาของกฎหมายที่จะใช้ด้วย เพราะถ้าเป็นกฎหมายมหาชน กฎหมายอาญา การใช้อำนาจรัฐย่อมมีลักษณะเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวและปราศจากเงื่อนไขอย่างแท้จริง แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งโดยหลักกฎหมายแล้ว นิติสัมพันธ์ประเภทนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคู่กรณี ผลก็คือ การบังคับใช้กฎหมายประเภทนี้ หรือการใช้อำนาจรัฐที่เกี่ยวกับเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์นั้น มักจะไม่มีลักษณะที่เด็ดขาดเท่าใดนัก หมายความว่า นิติสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบต่างชาตินี้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของรัฐใดรัฐหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว

⁷ เช่น พระราชบัญญัติปีโตรเลียม พ.ศ. 2514 มาตรา 5 บัญญัติว่า "พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่ การปิโตรเลียมทั่วราชอาณาจักร."

เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในความคิดดังกล่าวอย่างแจ่มชัด จะขอยกตัวอย่าง 2 ตัวอย่าง เกี่ยวกับการใช้อำนาจอรัฐเหนือดินแดนในคดีแพ่งและในคดีอาญา

กรณีแรกการใช้เขตอำนาจรัฐในคดีอาญา นาย ก. คนอังกฤษทำความผิด โดยมี ยาสเสพติดอยู่กับตัว และถูกจับได้ในขณะที่จะทำการลักลอบนำยาเสพติดนี้ออกจากประเทศมาเลเซีย ตามกฎหมายมาเลเซีย ผู้กระทำความผิดดังกล่าวจะต้องได้รับโทษถึงขั้นประหารชีวิต และศาล มาเลเซียก็มีอำนาจที่จะพิพากษาคัดสินประหารชีวิตบุคคลดังกล่าวได้ เพราะเป็นการใช้อำนาจแต่ เพียงผู้เดียวอย่างเด็ดขาด และปราศจากเงื่อนไขของรัฐมาเลเซีย แม้กฎหมายของประเทศอังกฤษจะ บัญญัติโทษในความคิดนี้น้อยกว่าในประเทศมาเลเซียก็ตาม ก็ไม่มีช่องทางที่จะนำเอากฎหมาย อังกฤษมาใช้ในดินแดนของมาเลเซียในเรื่องทางอาญา

กรณีที่สอง เป็นกรณีทางแพ่งที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ นาย ก. สัญชาติ อังกฤษซื้อขายแหวนเพชรกับนาย ข. สัญชาติไทยในประเทศมาเลเซีย จะเห็นได้ว่านิติสัมพันธ์ คือการซื้อขายนี้ตกอยู่ภายใต้กฎหมายไทย กฎหมายอังกฤษซึ่งเป็นกฎหมายสัญชาติของคู่กรณี และกฎหมายมาเลเซียในฐานะที่เป็นกฎหมายของสถานที่สัญญาได้เกิดขึ้น โดยหลักของกฎหมาย ขัดกันแล้ว จะเห็นได้ว่า คู่กรณีมีสิทธิจะเลือกกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ ของเจตนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การบังคับใช้กฎหมายในคดีแพ่งและพาณิชย์มิได้มีลักษณะของการ ใช้บังคับแบบเด็ดขาด แต่ยังคงคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน และความเสมอภาคกันของคู่กรณีซึ่งเป็น หลักสำคัญในทางแพ่งและพาณิชย์อยู่ด้วย จากตัวอย่างนี้จึงทำให้เห็นว่า ในกรณีของกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ หรือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบต่างชาตินั้น มิได้มีการบังคับใช้ กฎหมายอย่างเด็ดขาด รัฐมิได้บังคับใช้กฎหมายภายในดินแดนอย่างเด็ดขาดนั่นเอง

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนที่มีลักษณะที่เด็ดขาด และไม่เด็ดขาด คำว่า ไม่เด็ดขาดนั้น หมายความว่าอำนาจรัฐอื่น กฎหมายอื่นอาจจะเข้ามาเกี่ยว ข้องก็ได้ในบางกรณีบางลักษณะ แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเขตอำนาจของรัฐที่ปรากฏอยู่ในรูปของ กฎหมายในเรื่องนั้นๆ นั่นเอง แม้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนจะเป็นอำนาจรัฐส่วนใหญ่เท่าที่พบ หรือเป็นในสังกมระหว่างประเทศ แต่ก็ยังมีอำนาจรัฐบางอย่างปรากฏอยู่โดยเฉพาะ เขตอำนาจรัฐ เหนือบุคคล เหนือคนชาติของรัฐ ดังจะได้ศึกษาในหัวข้อต่อไป

2.1.2 เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction)

บุคคลย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งขององค์ประกอบรัฐ ถ้าไม่มีบุคคล รัฐก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ เพราะรัฐเป็นนามธรรมมิได้เป็นรูปธรรม รัฐจึงต้องอาศัยบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินการต่างๆ ของรัฐในสถานะต่างๆ กัน เช่น รัฐบาลประกอบด้วยคณะบุคคลซึ่งก่อตัวขึ้นภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ พลเมืองก็เป็นตัวจักรสำคัญที่จะมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ บุคคลมีหน้าที่ในการเสียภาษี มีหน้าที่ในการป้องกันประเทศโดยปกติแล้ว ถ้าบุคคลอยู่ในดินแดนของรัฐโดยที่บุคคลนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นคนชาติหรือคนต่างด้าว รัฐก็ต้องใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนเหนือบุคคลดังกล่าวได้ รัฐมีหน้าที่ปกป้องคนชาติของตัว เพราะคนชาติย่อมสังกัดอยู่ภายในรัฐ จะเห็นได้ว่าเมื่อคนชาติเดินทางออกนอกประเทศจะต้องมีหนังสือแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นคนสังกัดอยู่ชาติใด ดังนั้น รัฐจึงใช้อำนาจรัฐเหนือบุคคลปกป้องคนชาติของตน เมื่อบุคคลนั้นอยู่นอกดินแดนของตน โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองแล้วได้กำหนดให้รัฐมีอำนาจที่จะปกป้องคนชาติของตนเมื่ออยู่ภายนอกดินแดน ถ้าหากคนชาติของตนได้รับความเสียหาย รัฐก็สามารถที่จะใช้ “ การคุ้มครองทางการทูต ” (Diplomatic Protection) เข้าไปปกป้องผลประโยชน์ของคนชาติของตัวตามขั้นตอนหรือเงื่อนไขที่กฎหมายระหว่างประเทศได้ระบุไว้^๕ ในขณะเดียวกันกฎหมายรัฐธรรมนูญจะกำหนดภาระหน้าที่ของคนชาติเมื่อเข้ามาในดินแดนของตน

นอกจากบุคคลที่เป็นคนชาติ ซึ่งหมายความว่า บุคคล หรือนิติบุคคลที่เป็นคนชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๕ เงื่อนไขในการใช้มาตรการคุ้มครองทางการทูต (Diplomatic Protection) มี ๓ ประการ ได้แก่

1. เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย ต้องมีความสัมพันธ์ทางกฎหมาย กับรัฐที่ใช้มาตรการคุ้มครองทางการทูต เช่น เป็นคนชาติของรัฐ
2. หมุดหนทางที่จะได้มา ซึ่งข้อเรียกร้องตามกระบวนการวิธีที่กำหนดไว้ตามกฎหมายภายใน
3. ความสุจริตของผู้ร้องขอ หรือผู้เรียกร้องให้รับผิดชอบระหว่างประเทศ

ของรัฐแล้ว เขตอำนาจรัฐย่อมใช้กับอากาศยานหรือเรือด้วย⁹ เพราะอากาศยานหรือเรือย่อมสังกัด อยู่ภายใต้รัฐใดรัฐหนึ่ง โดยถือเอาสัญชาติเป็นหลักและเป็นจุดเชื่อมโยงที่สำคัญ ดังจะเห็นได้ว่า ขณะที่เรือ หรืออากาศยานอยู่นอกดินแดนของรัฐเจ้าของสัญชาติ กฎหมายของรัฐเจ้าของสัญชาติ เรือ หรืออากาศยาน ย่อมใช้บังคับเหนือเรือหรืออากาศยานนั้น¹⁰ การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เท่ากับเป็นการยอมรับการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลนั่นเอง

ปัญหาที่น่าพิจารณาต่อไปก็คือว่า การใช้เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลนั้นไม่เหมือนกับการ ใช้เขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน เพราะเมื่อบุคคลอยู่นอกดินแดนของรัฐตน และไปอยู่ภายในดินแดน ของรัฐอื่น บุคคลก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐที่ตนไปอยู่อาศัยหรือผ่านเข้าไป มีเพียง เขตอำนาจรัฐบางประเภทเท่านั้นที่จะสามารถเข้าไปมีผลถึงบุคคลที่อยู่ต่างประเทศได้ เพื่อทำให้เกิด ความเข้าใจในประเด็นนี้ โครว์ขอยกตัวอย่างของการใช้เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลเป็นกรณีๆ ไป เช่น ในกรณีของการใช้อำนาจนิติบัญญัติ กรณีของการใช้อำนาจบริหาร และกรณีของการใช้อำนาจตุลาการ ว่าจะมีมากน้อยเพียงใด

กรณีของการใช้อำนาจรัฐในเชิงการออกกฎหมาย หรืออำนาจนิติบัญญัติกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ บางลักษณะมีผลต่อคนชาติที่อยู่ภายนอกดินแดนของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมาย ที่กำหนดความสามารถและสถานภาพของบุคคล กฎหมายที่เกี่ยวกับภาษีอากรบางลักษณะ มีผล บังคับใช้เกี่ยวกับคนชาติของตน แต่ถ้าเป็นกรณีของกฎหมายอาญาแล้วก็อาจที่จะใช้บังคับกับคน ชาติได้ในบางลักษณะ เช่น กรณีคนชาติกระทำความผิดในต่างแดน ฐานความผิดมิได้เกิดขึ้นใน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ วีระพันธ์ วัชรชาติย์, ปรัชญา เวสารัชช, จุมพร ปิงจุสถานนท์ และนพนนิ สุริยะ, “เขตแดน เขตอำนาจ และความรับผิดชอบของรัฐ,” เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายระหว่าง ประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ หน่วยที่ 1-5, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา, 2530), หน้า 187.

¹⁰ ดู The United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982. ข้อ 92 และ Tokyo Convention on Offences Committed on Board Aircraft, 1963. Article 3 และดูเชิงอรรถ ที่ 121 ในบทที่ 3 หน้า 95.

ดินแดนของไทย แต่กฎหมายก็ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ที่จะลงโทษบุคคลดังกล่าวในประเทศไทยได้¹¹

ในกรณีการใช้อำนาจทางฝ่ายบริหารเหนือบุคคลนั้น อาจมีหลายรูปแบบ แต่ทั้งนี้การใช้อำนาจรัฐในเชิงบังคับเหนือบุคคลจะตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐเหนือดินแดนของรัฐที่บุคคลนั้นไปพักอาศัยหรือผ่านเข้าไป และส่วนใหญ่แล้วจะเป็นอำนาจในเชิงแพ่งและพาณิชย์ เช่น เจ้าหน้าที่กงสุลรับจดทะเบียนระหว่างคู่สมรสที่เป็นคนไทยด้วยกันเอง หรือคนไทยกับคนต่างชาติ หรือกฎหมายเลือกตั้งของต่างประเทศ อาจกำหนดให้คนชาติที่อยู่ในต่างประเทศมีสิทธิเลือกตั้งในสถานทูตหรือสถานกงสุลที่ตั้งอยู่ในต่างประเทศก็ได้ ในกรณีของความร่วมมือในทางคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดน รัฐจะไม่ส่งคนชาติของตนเข้าไปในดินแดนของรัฐผู้ร้องขอก็ได้¹²

ในกรณีของการใช้อำนาจตุลาการนั้น จะเห็นได้ว่า รัฐมีอำนาจตัดสินคดีเหนือคนชาติ แม้ว่าฐานความคิดจะไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทยก็ตาม ดังได้กล่าวมาแล้วในมาตรา 8 ประมวลกฎหมายอาญา แต่ในกรณีของคดีที่พัวพันกับต่างประเทศ ในเชิงแพ่งและพาณิชย์ สัญชาติของบุคคลก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะนำมาเป็นเงื่อนไขหรือเกณฑ์ของการกำหนดเขตอำนาจศาล ดังนั้นเราอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าเขตอำนาจศาลย่อมมีเหนือคนชาติของตนไม่ว่าคนชาติของตัวจะอยู่ที่ใดก็ตาม ไม่ว่าคดีแพ่งและพาณิชย์หรือคดีอาญา

การศึกษาในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลย่อมสร้างความเข้าใจต่อไป ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐ และเขตอำนาจศาลได้

¹¹ มาตรา 8 ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร และ

(ก) ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นคนไทย และรัฐบาลแห่งประเทศที่ความคิดได้เกิดขึ้น หรือผู้เสียหายร้องขอให้ลงโทษ...

ถ้าความคิดนั้น เป็นความคิดดังต่อไปนี้ จะต้องรับโทษภายในราชอาณาจักร...”

¹² เช่น ในข้อ 8 (1) ของสนธิสัญญาระหว่างรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน ลงนามเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2526 รับรองว่า รัฐคู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีสิทธิที่จะปฏิเสธการส่งคนชาติของตนข้ามแดน

2.1.3 เขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อความมั่นคง (Protective Jurisdiction)

โดยหลักแล้ว รัฐจะใช้อำนาจเหนือดินแดนของตัวและอำนาจเหนือคนชาติของตน แต่ในบางกรณีนั้น รัฐจะมีอำนาจในการป้องกันความมั่นคงของรัฐ โดยอาจจะลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดอยู่นอกราชอาณาจักร หรือนอกดินแดนของตน และมีไซ้คนชาติของตน¹⁵ ถ้าการลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดในทางอาญา ขีดแต่หลักการของอำนาจรัฐเหนือดินแดนแต่เพียงอย่างเดียว หลักการในเรื่องเขตอำนาจเหนือดินแดนนี้ ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการปราบปรามอาชญากรรม เพราะถ้าหากถือว่าอาชญากรรมหรือความผิดนั้นได้ทำนอกดินแดนของรัฐแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะปรับเอามาเป็นความผิดต่อผู้กระทำได้ ผลร้ายก็ย่อมเกิดแก่รัฐนั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับเขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดบางประการที่ดีถือว่าเป็นความผิดสำคัญ และคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ หลักการนี้ถือเป็นหลักกฎหมายอาญาทั่วไประหว่างประเทศ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในนานอารยประเทศทั้งสิ้นทั้งปวง ถ้าได้พิจารณาจากประมวลกฎหมายอาญาของทุกๆ ประเทศ จะพบบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรง อันเป็นภัยต่อความมั่นคง หลักกฎหมายดังกล่าวนี้ จะพบในกฎหมายอาญาของทุกๆ ประเทศ เช่น ในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย มาตรา 7 ได้บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ต้องได้รับโทษในราชอาณาจักร ซึ่งได้แก่

- 1). ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ถึงมาตรา 129
- 2). ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 240 ถึงมาตรา 249 มาตรา 254 มาตรา 256 มาตรา 257 และมาตรา 266 (3) และ (4)

เป็นที่น่าสังเกตว่า เขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรง และเป็นภัยต่อความมั่นคงเป็นอำนาจรัฐในเชิงนิติบัญญัติ เพื่อประโยชน์ที่รัฐจะลงโทษบุคคลที่กระทำความผิด

¹⁵ M. Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, 4th Ed. (London : George Allen and Unwin, 1982), p. 103.

นอกราชอาณาจักรได้ ในขณะที่เดียวกันอำนาจรัฐประเภทนี้มีใช่เป็นการใช้อำนาจรัฐในเชิงบริหาร หรือในเชิงตุลาการแต่อย่างใด นั้นหมายความว่า การจับกุมผู้กระทำความผิด จะทำได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดได้เข้ามาในดินแดนของรัฐนั้น เช่นเดียวกันกับเรื่องเขตอำนาจศาลในคดีอาญา ศาลจะลงโทษผู้กระทำความผิดได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดได้ถูกจับกุม และได้ถูกนำตัวมาขึ้นศาล ถ้าหากผู้กระทำความผิดมิได้ถูกจับกุม และมีได้ถูกนำตัวเข้ามาในราชอาณาจักร ศาลก็ไม่มีอำนาจตัดสินลงโทษบุคคลนั้น นั้นหมายถึง อำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร กับอำนาจในการตัดสินคดีซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายตุลาการนั้น ยังต้องขึ้นอยู่กับเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนอยู่นั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีข้อที่น่าสังเกตว่าเขตอำนาจรัฐในประเภทนี้ จะใช้กับคดีอาญาเท่านั้น เพราะโดยวัตถุประสงค์แล้วต้องการเพิ่มเขตอำนาจรัฐในการป้องกันตนเองต่อความผิดบางประการ ซึ่งเป็นความผิดร้ายแรง และเป็นภัยต่อความมั่นคงและเศรษฐกิจของประเทศ

2.1.4 เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากล (Universal Jurisdiction)

เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากลตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองรัฐ อาจมีเขตอำนาจเหนือความผิด หรืออาชญากรรมบางประการ ที่จัดว่าเป็นความผิดตามกฎหมายนานาชาติ (*delicta juris gentium*) หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศได้ ความผิดประเภทนี้เป็น การกระทำที่เป็นภัยต่อสังคมระหว่างประเทศ¹⁴ ทำให้รัฐต่างๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมรัฐ หรือสังคมระหว่างประเทศ ต้องร่วมมือกันจัดตั้งกฎหมายระหว่างประเทศจึงให้ใช้อำนาจพิจารณา พิพากษาคดี และลงโทษผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายภายในของตนบัญญัติไว้ ทั้งที่ฐานความผิดจะเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร และผู้กระทำความผิดมิได้เป็นคนชาติก็ตาม

การกระทำที่จัดว่าเป็นความผิดสากล ได้แก่ โจรสลัด การค้าทาส การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มนุษย์ การค้าหญิงและเด็ก อาชญากรรมสงคราม ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น ใน

¹⁴ สุพานิต มั่นสุข, เขตอำนาจศาลในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 38.

อนุสัญญาหลายฉบับได้กำหนดให้รัฐภาคีมีอำนาจรัฐในการลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดได้ แม้ความคิดนั้นมิได้เกิดภายในดินแดนของตน¹⁵

นอกจากนี้ การกระทำความผิดประการอื่น ก็อาจกลายเป็นความผิดสากลได้ ถ้าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อสังคมระหว่างประเทศที่รัฐทั้งหลายเห็นว่าสมาชิกของสังคมรัฐต้องร่วมมือกันขจัดภัยอันเกิดจากการกระทำเช่นนั้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในขณะนั้นๆ ของสังคมโลก อาทิ ความผิดเกี่ยวกับการฟอกเงิน

เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากลนี้ แตกต่างจากเขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรง และเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ กล่าวคือ ในกรณีความผิดสากลนั้นเป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อชุมชนระหว่างประเทศ ในขณะที่ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐนั้น ก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อรัฐหนึ่งรัฐใดโดยเฉพาะเจาะจง¹⁶

เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากล เป็นเขตอำนาจรัฐในทางอาญา ซึ่งรัฐสามารถบัญญัติให้การกระทำความผิดสากลเหล่านี้เป็นความผิดตามกฎหมายภายในของตน ให้อำนาจจับกุมบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาเหนือความผิดสากลนี้ได้ แม้ว่าฐานความผิดจะเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร

อย่างไรก็ดี ในกรณีที่มีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด รัฐย่อมมีอำนาจในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อจำเลยผู้กระทำความผิดอันเป็นความผิดสากลนั้นได้

¹⁵ The Convention on the High Seas, 1968. Article 12-22.

The United Nations Convention on The Law of The Sea, 1982. Article 99-110.

The Convention on the Prevention and Punishment of Crime of Genocide, 1948.

The Convention Against Terrorism, 1937.

The Single Convention on Narcotic Drugs, 1961.

¹⁶ M. Dixon, Textbook on International Law, 2nd ed. (London : Blackstone, 1993), p. 120.

ยกตัวอย่างเช่น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ได้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการซึ่งได้ยื่นฟ้องจำเลยในคดีกระทำความผิดโจรสลัด ซึ่งอยู่ในข่ายความผิดสากลประการหนึ่งสามารถเรียกทรัพย์สิน หรือราคาแทนผู้เสียหายได้ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกทรัพย์สิน หรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิด¹⁷ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่น่าพิจารณาว่า เพื่อให้วัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำอันเป็นภัยต่อสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นความผิดสากลนั้น รัฐต่างๆ น่าจะสามารถมีและใช้มาตรการในทางแพ่งบางประการต่อผู้กระทำความผิด หรือต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่อยู่ภายในรัฐได้ เช่น การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยที่อยู่ภายในรัฐไว้ก่อนเพื่อป้องกันจำเลยย้ายทรัพย์สินไปเสียก่อน ในขณะที่ภายในประเทศเรายังไม่มีการดำเนินคดีอาญากับจำเลย แต่ในต่างประเทศ มีการดำเนินคดีกับจำเลย ทั้งนี้ อาจอยู่ในรูปความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือมีการออกกฎหมายพิเศษเอาไว้

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล เขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อความมั่นคง เขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากล เป็นการศึกษาถึงประเภทและขอบเขตของเขตอำนาจรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศอันเป็นพื้นฐานของการศึกษาในส่วนต่อไป และในการศึกษาในหัวข้อต่อไปจะได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁷ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43.

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล

เป้าหมายของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล ก็คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจทั้งสอง เพื่อพิสูจน์ข้อสมมติฐานที่ว่า กฎหมายที่กำหนดเขตอำนาจศาล จะต้องสอดคล้องกับเขตอำนาจรัฐ เพราะถือว่าเขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของเขตอำนาจรัฐ และเขตอำนาจศาลก็เป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ดังนั้น ผู้บัญญัติกฎหมาย และผู้ใช้กฎหมายจะต้องเข้าใจว่า เขตอำนาจศาลนั้น หากมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ หรือมีการตีความเกี่ยวกับการใช้เขตอำนาจศาล ผู้บัญญัติหรือผู้ตีความจะต้องเข้าใจถึงขอบข่ายของเขตอำนาจศาล และเขตอำนาจรัฐในทัศนะของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

ในทัศนะกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายประสงฆ์ที่จะแบ่งแยกการใช้อำนาจรัฐของแต่ละรัฐ ที่อยู่ภายในสังคมระหว่างประเทศนี้ให้แจ่มชัด เพื่อหลีกเลี่ยงการขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐ การใช้อำนาจรัฐไม่ได้ใช้แต่เฉพาะภายในอาณาเขตของตนเท่านั้น แต่อาจจะใช้เหนือบุคคลที่เป็นคนชาติของตนด้วย รัฐย่อมใช้เขตอำนาจภายในดินแดนของตนไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการ ดังนั้น เขตอำนาจศาลซึ่งเป็นเรื่องของการกำหนดเขตอำนาจศาลในการตัดสินพิจารณาคดี ก็ย่อมอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ผู้บัญญัติกฎหมายภายในจะไม่สามารถบัญญัติกฎหมายที่เป็นการขัดต่อหลักการ หรือหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ

ถ้ามาพิจารณาหลักเกณฑ์ว่าด้วยเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีแพ่งและพาณิชย์ของไทย ซึ่งจะปรากฏในประมวลกฎหมายพิจารณาความแพ่ง ลักษณะ 2 หมวดที่ 1 ที่บัญญัติเรื่องเขตอำนาจศาลไว้ในมาตรา 2 ถึงมาตรา 10 มาตรา 2 ได้บัญญัติว่า

“ห้ามมิให้เสนอคำฟ้อง เว้นแต่

- 1). เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพแห่งคำฟ้องและชั้นของศาลแล้ว ปรากฏว่าศาลนั้นมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีนั้นได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และ
- 2). เมื่อได้พิจารณาถึงคำฟ้องแล้ว ปรากฏว่า คดีนั้นอยู่ในเขตศาลตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยศาลที่จะรับคำฟ้อง และตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดเขตอำนาจศาล”

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวไว้ข้าง
 ดันั้น จะพบว่าเขตอำนาจศาลนั้น มีอยู่ 2 นัย นัยแรกคือ เขตอำนาจศาลตามพระธรรมนูญศาล
 ยุติธรรม และนัยที่สองคือ เขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ตามนัยแรก เขตอำนาจศาล หมายถึง พื้นที่หรือท้องที่ที่ศาลมีอำนาจพิจารณาคดี การ
 ฟ้องคดีต่อศาลนั้น จะต้องฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในอาณาบริเวณนั้น ความ
 หมายโดยนัยแรกนี้ เป็นเรื่องเขตพื้นที่ที่ศาลมีอำนาจ ส่วนนัยที่สอง เขตอำนาจศาล หมายถึง
 อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยพิจารณาจากเนื้อหาสาระแห่งคดีว่า ศาลมีอำนาจที่จะรับ
 ฟ้องหรือไม่ เพียงใด ในการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาลกับเขตอำนาจรัฐที่มีความสัมพันธ์กัน
 อย่างไร ซึ่งเป็นหัวข้อหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เขตอำนาจศาลหมายถึง เขตอำนาจศาลตามนัย
 ที่สอง คือ เขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือเขตอำนาจศาลใน
 การพิจารณาคดี ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาลนั้นต้อง
 การแสดงให้เห็นประเด็นทางกฎหมายในข้อที่ว่า เขตอำนาจศาลนั้นจะต้องสอดคล้องกับเขตอำนาจ
 รัฐเสมอ เขตอำนาจศาลจะมีมากกว่าเขตอำนาจรัฐนั้นไม่ได้ เพราะถือว่าการใช้อำนาจศาลเป็น
 ส่วนหนึ่งของอำนาจรัฐนั่นเอง

ดังนั้น จะแบ่งการศึกษาในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐ และเขตอำนาจ
 ศาลออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1). เขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของเขตอำนาจรัฐ
- 2). การใช้อำนาจศาลต้องสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐ
- 3). การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ ทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาล

2.2.1. เขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของเขตอำนาจรัฐ

โดยนัยของกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อรัฐมีองค์ประกอบของความเป็นรัฐครบถ้วน รัฐก็ย่อมมีอำนาจอธิปไตย การใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น เรียกว่า การใช้เขตอำนาจรัฐ (jurisdiction) การใช้เขตอำนาจรัฐนั้น จะให้เหนือดินแดนและเหนือบุคคล การใช้นั้นรัฐใช้ได้เต็มที่แต่เพียงผู้เดียว และปราศจากเงื่อนไข¹⁸ การใช้อำนาจรัฐเหนือบุคคลสัญชาติของตนก็คือ การใช้อำนาจรัฐเหนือดินแดนของตนก็ดี จะออกมาใน 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่หนึ่ง การใช้อำนาจของรัฐในการออกกฎหมายเพื่อบังคับคนชาติของตน ไม่ว่าจะอยู่ในดินแดนหรือนอกดินแดน การออกกฎหมายเพื่อบังคับต่อเหตุการณ์ที่เกิดภายในดินแดนของตน การใช้อำนาจในส่วนนี้จะใช้ผ่านทางสภานิติบัญญัติ หรือการใช้อำนาจในการออกกฎหมายนั่นเอง

ลักษณะที่สอง การใช้เขตอำนาจรัฐ เพื่อบังคับบัญชาให้เป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ ซึ่งรัฐจะใช้อำนาจในส่วนนี้ ผ่านทางฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารจึงมีหน้าที่รักษากฎหมายและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

ลักษณะที่สาม ก็คือ การใช้เขตอำนาจรัฐผ่านทางศาล ซึ่งทำให้ศาลมีอำนาจในการพิจารณาคดีเป็นอำนาจที่จะนำตัวบทกฎหมายนั้น มาเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยความถูกต้องแก่ผู้ร้องขอ การใช้อำนาจในส่วนนี้ จึงแตกต่างออกไปจากการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหาร องค์กรใด เขตอำนาจศาลก็เป็นส่วนหนึ่งของเขตอำนาจรัฐ¹⁹ แต่เนื่องจากว่านักกฎหมายในส่วนใหญ่ มักจะคุ้นเคยกับการใช้เขตอำนาจรัฐภายในดินแดนอย่างเต็มที่ และปราศจากเงื่อนไข

¹⁸ ชุมพร บัจจุสานนท์, "สังคมระหว่างประเทศกับกฎหมายระหว่างประเทศ," ใน เอกสารการสอน ขุดวิชากฎหมายระหว่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ, หน่วยที่ 1-5, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, 2530), หน้า 44-45.

¹⁹ จุมพต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐและความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2538), หน้า 23 ; F.A. Mann, "The doctrine of jurisdiction in international law," pp. 60 - 61.

จึงทำให้ละเลยข้อเท็จจริงที่ว่า การใช้เขตอำนาจศาล จะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของการใช้เขตอำนาจรัฐ ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ การที่ฝ่ายนิติบัญญัติ บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขตอำนาจศาลที่พัวพัน หรือที่มืองค์ประกอบต่างชาติ ย่อมจะต้องคำนึงถึง หลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศเป็นพิเศษ

เพื่อแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่ว่า การใช้เขตอำนาจรัฐไม่ว่าโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ จะต้องตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ หรือกติการะหว่างประเทศ จึงขอยกตัวอย่างให้เห็นเพื่อสนับสนุนข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้

การใช้เขตอำนาจรัฐผ่านทางสถานิติบัญญัตินั้น สถานิติบัญญัติจะไม่สามารถออกกฎหมายใดที่ขัดต่อหลักเกณฑ์ หรือกฎเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ ตรงกันข้าม สถานิติบัญญัติจะต้องออกกฎหมายอนุวัติการ ไปตามหลักเกณฑ์ หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ หากรัฐฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ ก็อาจทำให้มีความรับผิดชอบระหว่างประเทศได้ ความจริงในข้อนี้ปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของหลายประเทศ ซึ่งกำหนดข้อตกลงระหว่างประเทศ สามารถมีผลบังคับเสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายภายใน เช่น รัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส

ในการที่ฝ่ายบริหารเข้าไปผูกพันต่อข้อตกลงระหว่างประเทศ ทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องมาแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมในข้อตกลงการสร้างเขตการค้าเสรีอาเซียน ทำให้รัฐภาคีจะต้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติแก้ไขกฎหมายเพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตามพันธกรณีเกี่ยวกับการขจัดอุปสรรคทางการค้า จึงอาจสรุปได้ว่า การใช้อำนาจของรัฐโดยผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัตินั้นจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง

การใช้เขตอำนาจรัฐผ่านทางฝ่ายบริหารนั้นก็เช่นเดียวกัน จะต้องใช้ภายในขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดไว้ การใช้เขตอำนาจรัฐโดยฝ่ายบริหารที่เกินไปจากขอบเขตที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดไว้ ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดชอบระหว่างรัฐ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าหน้าที่การทูตและกงสุลย่อมมีเอกสิทธิและความคุ้มกัน ฝ่ายบริหารจะดำเนินการจับกุมมิได้ รัฐจำเป็นจะต้องจำกัดการใช้อำนาจรัฐกับบุคคลประเภทนี้ นั้นหมายความว่า การใช้เขตอำนาจรัฐย่อมตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนด

อีกตัวอย่างหนึ่งของการจำกัดการใช้อำนาจรัฐ ได้แก่ การปฏิบัติต่อกันต่างชาติดที่จะ ต้องได้มาตรฐานขั้นต่ำ (minimum standard of treatment)²⁰ หากรัฐปฏิบัติต่อกันต่างชาติโดยใช้ อำนาจของรัฐเกินสมควรกว่าเหตุ (abuse of right) รัฐอาจจะต้องรับผิดชอบต่อรัฐเจ้าของสัญชาติ ของคนต่างด้าวนั้นก็ได้

เช่นเดียวกับการใช้เขตอำนาจรัฐโดยฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ การใช้อำนาจของ ฝ่ายตุลาการย่อมต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด จึงอยู่ที่ว่าการกำหนดเขตอำนาจศาลเพื่อ ให้ศาลมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ศาลมิได้ เป็นผู้กำหนดเอง แต่ศาลเป็นผู้นำเอากฎหมายที่กำหนดโดยฝ่ายนิติบัญญัติมาใช้ แต่การใช้อำนาจ ของศาลนั้นจำเป็นต้องเข้าใจขอบข่ายที่กฎหมายระหว่างประเทศให้ไว้ ถ้ามีความเข้าใจไม่ถูกต้อง อาจก่อให้เกิดการนำกฎหมายมาใช้ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายก็ได้

โดยสรุปแล้ว เขตอำนาจศาลย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐเมื่อวิธานิพนธ์ ฉบับนี้ประสงค์จะศึกษาเขตอำนาจศาลไทยเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบต่างชาติ จึง จำเป็นต้องศึกษาในรายละเอียดเพื่อนำถึงสมมติฐาน หรือพิสูจน์สมมติฐานที่ว่า การใช้เขตอำนาจ ศาลจะต้องสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐ

2.2.2. การใช้เขตอำนาจศาลต้องสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐ

ก่อนจะพิจารณาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เขตอำนาจศาลว่าจะต้องสอดคล้อง กับการใช้เขตอำนาจรัฐนั้น จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำจำกัดความให้ชัดเจนเสียก่อนว่าใคร เป็นผู้ใช้เขตอำนาจศาล และใครเป็นผู้ใช้เขตอำนาจรัฐ ในขณะที่เดียวกันใครเป็นผู้กำหนดเขต อำนาจศาล และใครเป็นผู้กำหนดเขตอำนาจรัฐ เพื่อป้องกันความสับสนในการใช้ถ้อยคำ

เขตอำนาจรัฐนั้นถูกกำหนดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ โดยรัฐจะเป็นผู้กำหนด รายละเอียดของการใช้เขตอำนาจรัฐ รัฐจะเป็นผู้ใช้เขตอำนาจรัฐโดยผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่าย บริหาร และฝ่ายตุลาการตามกลไกของประเทศเสรีนิยมหรือเสรีประชาธิปไตย ส่วนเขตอำนาจ

²⁰ M. Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, p. 87.

กาลนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้กำหนดเขตอำนาจศาล โดยกำหนดในรูปของกฎหมายบัญญัติ เช่น กำหนดในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและศาลจะเป็นผู้ใช้ ดังนั้น ในการพิจารณาหัวข้อนี้จะเน้นให้เห็นว่าศาลจะต้องใช้อำนาจของตนสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐตามที่กฎหมายระหว่างประเทศระบุไว้

โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศดังที่กล่าวไว้ในข้อ 2.1.1 เกี่ยวกับเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดน (Territorial Jurisdiction) รัฐมีอำนาจตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะกำหนดเขตอำนาจรัฐเหนือดินแดนของตน นั้นหมายความว่าถ้าการใช้เขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐ ศาลก็ย่อมมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นภายในเขตอำนาจรัฐหรือภายในดินแดนของตน การกระทำความผิดอาญาที่อยู่ภายในดินแดนของประเทศ ย่อมจะถูกฟ้องร้องภายในศาลของประเทศนั้นๆ ในขณะเดียวกัน ในคดีแพ่งถ้าข้อเท็จจริงหรือมูลคดีได้เกิดขึ้นภายในดินแดนของรัฐ หรือถ้าทรัพย์สินได้ตั้งอยู่ภายในดินแดนของรัฐ กฎหมายก็ย่อมบัญญัติให้ศาลนั้นมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดีได้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ของไทยก็ได้กำหนดให้ยอมรับหลักการนี้ไว้ในมาตรา 4 บัญญัติว่า “คำฟ้องเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิ หรือประโยชน์อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่...”

เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้เขตอำนาจศาลในคดีอาญานั้นมีลักษณะเด็ดขาด ถ้าความคิดได้กระทำในดินแดนของรัฐใดก็ย่อมจะต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลของประเทศนั้น แต่ในคดีแพ่งนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากคดีอาญา คดีแพ่งที่มีองค์ประกอบต่างชาติ ศาลของประเทศที่เกี่ยวข้องหรือพัวพันกับคดีมีเขตอำนาจหรืออาจมีเขตอำนาจศาลที่จะรับพิจารณาคดีนั้นๆ และเพื่อแก้ไขการขัดกันแห่งเขตอำนาจศาล (Conflict of jurisdictions) กฎหมายภายในของแต่ละประเทศจะต้องบัญญัติเขตอำนาจของศาลในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันต่างประเทศ

โดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 2.1.2 ในเรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคล (Personal Jurisdiction) รัฐมีอำนาจตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะกำหนดเขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลที่เป็นคนชาติของตน ถ้าคนชาติอยู่ภายในดินแดนของรัฐ รัฐก็ย่อมมีอำนาจเหนือดินแดนบังคับบุคคลที่เป็นคนชาติของรัฐได้อยู่แล้ว แต่ถ้าหากบุคคลที่เป็นคนชาติของรัฐก็อาจที่จะถูกบังคับโดยรัฐได้โดยอาศัยสัญชาติเครื่องผูกมัด นอกจากนั้น เขตอำนาจรัฐเหนือบุคคลนั้นยังใช้กับเรือ หรืออากาศยานที่ชักธงของรัฐนั้นๆ อีกด้วย ดังนั้นหากยอมรับว่า การใช้อำนาจ

ศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐ เขตอำนาจศาลที่ย่อมจะมีเหนือบุคคลที่เป็นสัญชาติ หรือเหนือวัตถุที่สังกัดอยู่ภายในรัฐนั้นๆ ซึ่งได้แก่กรณีของเรือหรืออากาศยาน หลักการข้อนี้ ได้เป็นที่ยอมรับในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยมาตรา 3 ซึ่งบัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการเสนอคำฟ้อง

1). ในกรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทย หรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักรให้ ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ....”

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้พิจารณาในหัวข้อ 2.1.3 เรื่องเขตอำนาจรัฐในการป้องกันต่อความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อความมั่นคง (Protective Jurisdiction) โดยหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีอาญา ถือว่ารัฐมีอำนาจที่จะออกกฎหมายโดยกำหนดว่าคดีบางประเภทที่เป็นคดีร้ายแรงและกระทบต่อความมั่นคง แม้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรก็ถือเป็นหนึ่งว่าเกิดในราชอาณาจักรได้²¹ แต่การกระทำความผิดอย่างใดนั้น จะถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงและเป็นภัยต่อความมั่นคง ก็ขึ้นอยู่กับกฎหมายอาญาของแต่ละรัฐ กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้แต่ปล่อยให้เป็นดุลยพินิจของรัฐ ที่จะกำหนดเอง ฝ่ายนิติบัญญัติจึงสามารถที่จะบัญญัติกฎหมายภายในลงโทษการกระทำความผิดบางอย่างที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรได้ แต่การใช้เขตอำนาจศาลซึ่งศาลเป็นผู้ใช้นั้น จะเห็นได้ว่าผิดแผกแตกต่างไปจากการใช้อำนาจโดยฝ่ายนิติบัญญัติในข้อที่ว่า หากไม่ปรากฏตัวจำเลยในศาล ศาลที่ย่อมไม่สามารถจะพิจารณาคดีอาญาได้ เพราะศาลย่อมไม่สามารถจะพิจารณาคดีโดยให้มีผลไปลงโทษจำเลยที่อยู่ภายนอกราชอาณาจักร และอยู่ในดินแดนของรัฐอื่นได้ ซึ่งในข้อนี้ผิดกับคดีแพ่ง เมื่อศาลมีคำพิพากษา คำพิพากษาอาจจะได้รับการยอมรับ บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาในต่างแดนได้

หลักการที่ว่าศาลจะไม่พิจารณาคดี หรือศาลจะไม่ใช้เขตอำนาจในกรณีที่ปรากฏตัวจำเลยในคดีอาญานั้น หลักการข้อนี้ ได้รับการยอมรับและบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธี

²¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 “ผู้ใดกระทำความผิดต้องระงับไว้ต่อไปนี้ นอกราชอาณาจักร จะต้องได้รับโทษในราชอาณาจักร คือ

1). ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 129...”

พิจารณาความอาญา มาตรา 172 ซึ่งบัญญัติว่า “ การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ...”

ในเรื่องอำนาจศาลในการลงโทษการกระทำความผิดที่เป็นสากลนั้น ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ได้พิจารณาในหัวข้อ 2.1.4 เรื่องเขตอำนาจรัฐเหนือความผิดสากล (Universal Jurisdiction) หลักกฎหมายระหว่างประเทศในข้อนี้ได้กำหนดว่า รัฐย่อมสามารถลงโทษการกระทำความผิดบางประการที่เป็นภัยร้ายแรงต่อมนุษยชาติได้ภายในศาลของตน แม้ว่าความผิดนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นในดินแดนของตนก็ตาม²² เช่นการกระทำอันเป็นโจรสลัด การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มนุษย์ การค้าทาส เป็นต้น ซึ่งในทางนิติบัญญัติ รัฐสามารถบัญญัติกฎหมายภายใน ลงโทษผู้กระทำความผิดเหล่านี้ แม้ว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร* และศาลของรัฐนั้นมีเขตอำนาจศาลในการพิจารณาเหนือความผิดสากลนี้ได้ แต่ทั้งนี้ ในการใช้เขตอำนาจศาล จำเลยต้องปรากฏตัวในศาล ศาลจึงจะสามารถพิจารณาคดีได้ ตามหลักการที่ว่า ศาลจะไม่พิจารณาคดี หรือศาลจะไม่ใช้เขตอำนาจศาลในกรณีที่ปรากฏตัวจำเลยในคดีอาญา

โดยสรุปแล้ว การใช้เขตอำนาจศาลต้องสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐ และเนื่องจากวิธานนิพนธ์ฉบับนี้ ประสงค์จะศึกษาเขตอำนาจศาลไทยเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ ณ ที่นี้ กล่าวได้ว่า การใช้เขตอำนาจศาลของศาลไทยเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศก็จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขอย่างเดียวกัน กล่าวคือ จะต้องสอดคล้องกับการใช้เขตอำนาจรัฐด้วยเช่นกัน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² S.A. William and A.C.C. de Mestral, An Introduction to International Law, 2nd. ed. (Toronto : Butterworth, 1987) p. 130.

* ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 “ผู้ใดกระทำความผิดดังระบุไว้ต่อไปนี้ นอก
ราชอาณาจักร จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร คือ

(3) ความผิดฐานชิงทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 339 และความผิดฐานปล้น
ทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 340 ซึ่งได้กระทำในทะเลหลวง”

2.2.3. การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาล

ความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐ และเขตอำนาจศาลในประการที่สาม เป็นผลเนื่องมาจากเหตุที่เขตอำนาจศาลเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เขตอำนาจรัฐ กล่าวคือ เมื่อเขตอำนาจศาลต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐ ดังนั้น หากว่ารัฐถูกจำกัดการใช้เขตอำนาจลง เขตอำนาจของศาลก็ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของข้อจำกัดนั้นด้วย

หากย้อนกลับไปพิจารณาถึงเรื่องเขตอำนาจรัฐ การที่รัฐใช้เขตอำนาจได้นั้น กฎหมายระหว่างประเทศได้ให้สิทธิหรือรับรองสิทธิของรัฐไว้ ดังนั้น ถ้าพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง กล่าวคือ หากกฎหมายระหว่างประเทศกำหนดถึงการจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐไว้ การใช้เขตอำนาจของรัฐก็ต้องตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วย

การพิจารณาการใช้เขตอำนาจรัฐในแง่การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศนี้ จะช่วยแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างเขตอำนาจรัฐกับเขตอำนาจศาลได้ดียิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อการใช้เขตอำนาจของศาลมีรากฐานมาจากเขตอำนาจของรัฐที่มีอยู่ตามที่กฎหมายระหว่างประเทศรองรับอยู่ ถ้าหากว่าการใช้อำนาจของรัฐถูกจำกัดลงแล้วก็จะย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้เขตอำนาจของศาล ทำให้การใช้เขตอำนาจของศาลต้องตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดนั้นด้วย

การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ หมายความว่า การที่รัฐยอมยกเว้นไม่ใช้อำนาจของตนต่อบุคคลและทรัพย์สินบางประเภทที่อยู่ภายในดินแดนของตน

ทั้งนี้ เนื่องจากว่าตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ บุคคลบางประเภทหรือทรัพย์สินบางจำพวกจะไม่ตกอยู่ภายใต้การใช้เขตอำนาจของรัฐอื่น²¹ ยกตัวอย่างเช่น รัฐ ประมุขของรัฐตัวแทนทางการทูต ตัวแทนทางกงสุล องค์การระหว่างประเทศ ในกรณีของทรัพย์สินจะ ได้แก่

²¹ S.A. William and A.L.C. de Mestral, *An Introduction to International Law*, 2rd. ed. (Toronto : Butterworth, 1987), pp. 124-125.

ทรัพย์สินที่ใช้ในการให้บริการสาธารณะของรัฐ เช่น เรือรบ เรือที่ใช้ในกิจการไปรษณีย์ ศาลากร และตำรวจ เป็นต้น บุคคลและทรัพย์สินที่กล่าวมานี้ จะมีสิ่งที่เรียกว่า ความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ (immunity from jurisdiction of State) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นข้อยกเว้นของเรื่องเขตอำนาจรัฐตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ²⁴

ความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐนี้ เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า หมายถึง การที่บุคคลบางประเภทหรือทรัพย์สินบางจำพวกไม่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขตอำนาจในส่วนของการบังคับใช้กฎหมายทางด้านบริหาร และตุลาการ ยกตัวอย่างเช่น ทางด้านบริหาร ได้แก่ การที่บุคคลที่มีความคุ้มกันนี้ จะไม่ถูกจับกุมสำหรับการกระทำความผิดอาญาในรัฐเจ้าของดินแดน ส่วนทางด้านตุลาการก็หมายถึง ความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาล กล่าวคือ บุคคลที่มีความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาล จะไม่ถูกดำเนินคดี ตลอดจนพิจารณาพิพากษาในศาลของรัฐเจ้าของดินแดน เป็นต้น

อย่างไรก็ดี รัฐต่างประเทศอาจยอมสละความคุ้มกันที่ตนมีได้ การสละความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาล ทำให้ศาลของรัฐผู้รับ หรือรัฐเจ้าของดินแดนสามารถใช้เขตอำนาจเหนือกรณีได้ เพราะเงื่อนไขที่เป็นการจำกัดการใช้เขตอำนาจของศาลหมดไป แต่การสละความคุ้มกัน เช่นว่านั้น อาจจะเป็นการสละเป็นเฉพาะเรื่อง เช่น เฉพาะการพิจารณาคดี แต่ไม่รวมถึงการบังคับคดีด้วย หรือเฉพาะราย เช่น เฉพาะตัวแทนทางการทูตคนนี้ หรือเฉพาะคดีใดคดีหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ข้อจำกัดในการใช้เขตอำนาจของศาลหมดไปเฉพาะเรื่อง หรือเฉพาะรายบุคคล หรือเฉพาะคดีใดคดีหนึ่งเท่านั้น

การศึกษาในเรื่องความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐกับเขตอำนาจศาล อย่างชัดเจนว่า กรณีที่รัฐมีข้อจำกัดในการใช้อำนาจในทางตุลาการแล้ว เขตอำนาจของศาลต้องถูกจำกัดไปด้วย ทั้งนี้จะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

อย่างไรก็ดี นอกจากรัฐจะมีข้อจำกัดในการใช้เขตอำนาจรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ในบางกรณี รัฐนั้นอาจยอมผูกพันตน

²⁴ จุมพต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐ และความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ, หน้า 85.

ว่ารัฐจะไม่ใช้อำนาจของตนในบางเรื่อง โดยการยอมให้รัฐอื่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในรัฐของตนได้ การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐในกรณีนี้ จะกระทบกระเทือนถึงการใช้อำนาจของศาลของรัฐนั้นได้ ถ้าการจำกัดการใช้อำนาจรัฐดังกล่าวนี้เป็นเรื่องในทางตุลาการ ทั้งนี้จะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

การศึกษาเรื่องการจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาลจะศึกษาตามกรณีของความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐประเภทต่างๆ ได้แก่ ความคุ้มกันของรัฐ และประมุขของรัฐต่างประเทศ ความคุ้มกันของตัวแทนทางการทูต และกงสุลของรัฐต่างประเทศ ความคุ้มกันของทรัพย์สินที่ใช้ในการให้บริการสาธารณะของรัฐต่างประเทศ ความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศ ความคุ้มกันของกองกำลังทหารของรัฐต่างประเทศ และสุดท้ายในเรื่องการได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของรัฐต่างประเทศ

1). ความคุ้มกันของรัฐและประมุขของรัฐต่างประเทศ

จากหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตย (sovereignty) มีเอกราช (independence) และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (equality) ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ สิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงความมีอำนาจอธิปไตย และความเท่าเทียมกัน ก็คือ การที่รัฐหนึ่งจะไม่ถูกบังคับคดีให้ ต้องยอมรับเขตอำนาจของรัฐอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขตอำนาจทางตุลาการ (judicial jurisdiction) และเขตอำนาจทางบริหาร (executive jurisdiction) เว้นแต่รัฐนั้นจะให้ความยินยอม ดังนั้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ผลของการที่รัฐมีอำนาจอธิปไตย ก็คือ การที่รัฐนั้นมีความคุ้มกัน (immunity) ควบคู่กันไปกับการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ความคุ้มกันเช่นว่านั้นก็คือ ความคุ้มกันของรัฐจากเขตอำนาจทางตุลาการและบริหารของรัฐอื่นนั่นเอง²⁵

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ตามจารีตประเพณีระหว่างประเทศ รัฐและประมุขของรัฐต่อประเทศ ย่อมได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจของรัฐเจ้าของดินแดน²⁶ คำว่ารัฐ

²⁵ จุมพต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐและความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2538), หน้า 86 - 91.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86-91.

ในที่นี้หมายถึง รัฐและรวมถึงส่วนราชการต่างๆ ของรัฐ องค์กรและหน่วยงานของรัฐที่มีสิทธิกระทำการอันเป็นการใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐ และผู้แทนของรัฐซึ่งกระทำการในฐานะเป็นผู้แทนของรัฐ²⁷ ส่วนประมุขของรัฐ จะหมายถึง ใคร่อมขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของประเทศนั้นเอง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากในปัจจุบันบทบาทของรัฐมิได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่กิจการ เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างเดียว รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการด้านการค้าพาณิชย์ด้วย ยกตัวอย่างเช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ซึ่งได้ประกอบการเกี่ยวกับธุรกิจน้ำมัน เป็นต้น ดังนั้น บางรัฐจึงถือว่า รัฐต่างประเทศจะอ้างความคุ้มกันของรัฐได้เฉพาะในกรณีซึ่งรัฐดำเนินไปเพราะประโยชน์ของรัฐโดยแท้ (j*us imperii*) ส่วนกรณีที่เกี่ยวข้องกับการค้าพาณิชย์ (j*us gestionis*) รัฐต่างประเทศจะอ้างความคุ้มกันไม่ได้²⁸

จากการที่รัฐและประมุขของรัฐต่างประเทศ ได้รับความคุ้มกันจากการใช้เขตอำนาจรัฐของรัฐเจ้าของดินแดน ความคุ้มกันเช่นว่านี้มุ่งเน้นไปที่ความคุ้มกันของรัฐจากเขตอำนาจทางตุลาการ และบริหารของรัฐ ทำให้รัฐต้องจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐในทางตุลาการ และทางบริหารของตนต่อรัฐและประมุขของรัฐต่างประเทศ การที่รัฐต้องจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐในทางตุลาการ ทำให้เกิดผลเป็นการจำกัดการใช้เขตอำนาจของศาลของรัฐนั้น ดังนั้น ศาลของรัฐหนึ่งจึงไม่อาจใช้เขตอำนาจของตนเหนือรัฐ และประมุขของรัฐต่างประเทศได้ จนกว่ารัฐนั้นจะให้ความยินยอมเสียก่อน²⁹ ยกตัวอย่างเช่น ประมุขของรัฐต่างประเทศมีความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาลโดยที่ไม่อาจตกเป็นจำเลย ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา หรือศาลของรัฐหนึ่งไม่มีเขตอำนาจพิจารณาคดี ซึ่งรัฐอื่นถูกฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลนั้นได้ เว้นแต่ว่า รัฐนั้นจะยินยอมสละความคุ้มกันเสียก่อน เป็นต้น

²⁷ ดูจุมพิต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐและความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ, หน้า 86-91 และ ดูข้อ 1 (B) ของ International Law Association Draft Articles for a Convention on State Immunity, 1982 และ ข้อ 3 (1) ของ ILC Draft Articles on Jurisdictional Immunities on State and Their Property.

²⁸ ดูจุมพิต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐ และความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ, หน้า 95 - 96 ; Michael Akehurst, *A modern Introduction to International Law* (London : George Allen and Unwin , 1973), p. 138.

²⁹ Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, p. 137.

ในหลายประเทศได้บัญญัติกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องความคุ้มกันของรัฐไว้ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ได้วางเงื่อนไขในการจำกัดการใช้เขตอำนาจของศาลภายในของรัฐไว้ ทำให้การใช้เขตอำนาจศาลของรัฐนั้นถูกจำกัดลง เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการบัญญัติ Foreign Sovereign Immunities Act of 1976 ในประเทศอังกฤษมีการบัญญัติ State Immunity Act of 1978 ในประเทศแคนาดามีการบัญญัติ State Immunity Act of 1982 เป็นต้น

มีข้อที่น่าพิจารณาว่า ถ้ามีคดีที่รัฐต่างประเทศ หรือประมุขของรัฐต่างประเทศถูกฟ้องต่อศาลไทย ซึ่งในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีกฎหมายภายในที่บัญญัติถึงเรื่องความคุ้มกันของรัฐ และประมุขของรัฐต่างประเทศเอาไว้ ศาลจะสามารถพิจารณาคดีประเพณีระหว่างประเทศมาเป็นเหตุในการไม่ใช้เขตอำนาจพิจารณาคดีได้หรือไม่เพียงใด³⁰

2). ความคุ้มกันของตัวแทนทางทูตและกงสุลของรัฐต่างประเทศ

ความสัมพันธ์ทางทูตและความสัมพันธ์ทางกงสุลระหว่างรัฐ ได้มีมาเป็นเวลายาวนานมากจนกลายเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศว่า รัฐผู้รับจะยอมยกเว้นไม่ใช้เขตอำนาจรัฐต่อบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นตัวแทนทางทูต หรือตัวแทนกงสุลของรัฐต่างประเทศ³¹ หลักการอันนี้เป็นที่ยอมรับและได้รับการนำมาประมวลไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต ค.ศ. 1961 (Vienna Convention on Diplomatic

³⁰ โปรดุรายละเอียดใน อารยา กิตติเวช. การยอมรับความคุ้มกันของรัฐต่างประเทศจากเขตอำนาจศาลไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2537).

³¹ จุมพต สายสุนทร. คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐและความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ. หน้า 105-107, 141-154.

Relation, 1961)³² และในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางกงสุล ค.ศ.1963 (Vienna Convention on Consular Relation, 1963)³³

ความคุ้มกันของตัวแทนทางทูตและความคุ้มกันของตัวแทนทางกงสุลที่อนุสัญญาแต่ละฉบับรับรองไว้อาจจะไม่เท่ากัน แต่อย่างไรก็ตาม ความคุ้มกันทั้งหลายที่ตัวแทนเหล่านั้นได้รับก็มีผลเป็นการจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ และ ทั้งนี้ ยังรวมถึงข้อจำกัดในเรื่องเขตอำนาจรัฐในทางตุลาการ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการใช้เขตอำนาจศาลด้วย กล่าวคือ

ในกรณีตัวแทนทางทูต และบุคคลในคณะผู้แทนทางทูต ข้อที่ 31 ของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยตัวแทนทางทูตจะได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจทางอาญาของรัฐผู้รับ และตัวแทนทางทูตก็ได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจทางแพ่งและทางปกครองของรัฐผู้รับด้วย โดยมีข้อยกเว้นบางประการ³⁴ โดยข้อ 31 (1) ของอนุสัญญาดังกล่าวบัญญัติว่า

³² 500 U.N.T.S. 95 ; done at Vienna on 18 April 1961 and entered into force on 24 April 1964. ประเทศไทยเป็นภาคีอนุสัญญานับนี้ด้วย และได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันทางทูต พ.ศ. 2527 เพื่ออนุวัติการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว (101 ร.จ. 1 ตอนที่ 131 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 26 กันยายน 2527).

³³ 596 U.N.T.S. 261 ; (done at Vienna on 24 April 1963) and entered into force on 19 March 1967.

³⁴ ข้อยกเว้นที่ว่านี้ ปรากฏตามอนุ (a) (b) และ (c) ของมาตรา 31 (1) ดังนี้
 “ (a) a real action relating to private immovable property situated in the territory of the receiving State, unless he holds it on behalf of the sending State for the purposes of the mission.

(b) an action relating to succession in which the diplomatic agent is involved as executor, administrator, heir or legatee as a private person and not on behalf of the sending State;

(c) an action relating to any professional or commercial activity exercised by the diplomatic agent in the receiving state outside his official functions.”

“ 1. A diplomatic agent shall enjoy immunity from the criminal jurisdiction of the receiving State. He shall also enjoy immunity from its civil and administrative jurisdiction, except in the case of...”

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า โดยหลักแล้ว รัฐผู้รับจะใช้เขตอำนาจรัฐทั้งในทางอาญาและในทางแพ่งกับตัวแทนทางทูตมิได้ ทั้งนี้ย่อมหมายความถึง การใช้เขตอำนาจของศาลในการดำเนินคดีแพ่งหรือคดีอาญาต่อตัวแทนทางการทูตของรัฐต่างประเทศมิได้ด้วย เพราะการใช้เขตอำนาจของศาล ถือเป็นการใช้เขตอำนาจของรัฐทางหนึ่ง

ถ้ามาดูพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันทางทูต พ.ศ. 2527 จะพบว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็ได้ยอมรับหลักการเดียวกัน กล่าวคือ มาตรา 3 ของกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้รัฐผู้ส่งคณะผู้แทน, คณะผู้แทน ตลอดจนบุคคลติดตามได้รับเอกสิทธิและความคุ้มกันตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต ค.ศ. 1961

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันทางทูต พ.ศ. 2527 ทำให้ศาลไทยต้องถูกจำกัดเขตอำนาจศาลภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต ค.ศ. 1961

ส่วนกรณีกงสุล โดยทั่วไปแล้ว เจ้าหน้าที่กงสุลแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ เจ้าหน้าที่กงสุลอาชีพ (career consular officers) และเจ้าหน้าที่กงสุลกิตติมศักดิ์ (honorary consular officers) กรณีกงสุลอาชีพ เจ้าหน้าที่กงสุลและบุคคลในคณะกงสุลมีความคุ้มกันจากการใช้เขตอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือฝ่ายตุลาการของรัฐผู้รับ ดังจะเห็นได้จากตามข้อ 43 แห่งอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางกงสุล กำหนดว่าเจ้าหน้าที่กงสุล (consular officers) และพนักงานกงสุล (consular employees) จะไม่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจขององค์กรทางตุลาการ หรือองค์กรทางปกครองของรัฐผู้รับ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่งานกงสุล³⁵

³⁵ Article 43 of Vienna Convention on Consular Relation, 1963 provided that:

“ 1. Consular officers and consular employees shall not be amenable to jurisdiction of the judicial or administrative authorities of the receiving State in respect of acts performed in exercise of consular functions...”

ยกเว้นในส่วนของการฟ้องร้องคดีแพ่งบางประการ³⁶

จากข้อบ่งชี้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่กงสุล และบุคคลในคณะกงสุลจะไม่ตกอยู่ภายใต้เขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ในทางตุลาการของรัฐผู้รับ ซึ่งหมายความว่า เจ้าหน้าที่กงสุล และบุคคลในคณะกงสุลสามารถอ้างความคุ้มกันต่อศาลของรัฐผู้รับได้ หากมีการฟ้องร้องเกิดขึ้น ยกเว้นแต่เฉพาะในคดีแพ่งบางกรณีที่บุคคลดังกล่าวไม่อาจอ้างความคุ้มกันได้³⁷

สำหรับกงสุลกิตติมศักดิ์นั้น โดยทั่วไปแล้วกงสุลกิตติมศักดิ์จะได้รับเอกสิทธิ และความคุ้มกันในทำนองเดียวกับเจ้าหน้าที่กงสุลอาชีพ จะแตกต่างกันก็ตรงที่ คนในครอบครัวของเจ้าหน้าที่กงสุลกิตติมศักดิ์ และเจ้าพนักงานที่ทำงานที่สถานกงสุลที่มีกงสุลกิตติมศักดิ์เป็นหัวหน้า

³⁶ รายละเอียดปรากฏตาม Article 43, ของอนุสัญญาฉบับเดียวกัน

“...2 The provisions of paragraph 1 of this Article shall not, however, apply in respect of a civil case either :

(a) arising out of a contract concluded by a consular officer or a consular employees in which he did not contract expressly or impliedly as an agent of the sending State; or

(b) by a third party for damage arising from an accident in the receiving State caused by a vehicle, vessel or aircraft.”

³⁷ ดูเชิงอรรถที่ 34

จะไม่ได้รับเอกสิทธิและความคุ้มกัน³⁸ ในขณะที่คนในครอบครัวของเจ้าหน้าที่กงสุลอาชีพจะได้รับการเอกสิทธิและความคุ้มกันจากรัฐผู้รับด้วย³⁹

สำหรับในประเทศไทย เนื่องจากว่า ในเรื่องความคุ้มกันของเจ้าหน้าที่ทางกงสุลนั้น เราไม่มีกฎหมายภายในบัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ ซึ่งต่างจากกรณีตัวแทนทางทูต จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดว่าตัวแทนทางกงสุลจะสามารถอ้างความคุ้มกันต่อศาลไทยได้มากน้อยเพียงใด และศาลจะตัดสินในประเด็นนี้ โดยอาศัยกฎหมายอะไร

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า อนุสัญญาทั้งสองฉบับได้กล่าวถึง การจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐไว้ โดยรัฐผู้รับจะไม่อาจใช้เขตอำนาจในทางตุลาการ และทางบริหาร กับบุคคลที่ได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐได้ การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐในทางตุลาการ จะส่งผลไปถึงการใช้เขตอำนาจของศาลของรัฐผู้รับ เพราะเขตอำนาจของศาล คือ การใช้เขตอำนาจในทางตุลาการของรัฐ สิ่งทีกล่าวนี้อัน แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ ทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาล

³⁸ Article 58 of Vienna Convention on Consular Relation, 1963.

“1. Article 28, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 38, and 39, paragraph 3 of Article 54 and paragraph 2 and 3 of Article 55 shall apply to consular posts headed by an honorary consular officer. In addition the facilities, privileges and immunities of such consular posts shall be governed by Article 59, 60, 61, and 62.

2. Article 42 and 43, paragraph 3 of Article 44, Article 45 and 53 and paragraph 1 of Article 55 shall apply to honorary consular officers. In addition, the facilities, privileges and immunities of such consular officers shall be governed by Article 63, 64, 65, 66, and 67.

3. Privileges and immunities provided in the present Convention shall not be accorded to member of the family of an honorary consular officer or of a consular employee employed at a consular post headed by an honorary consular officer.

³⁹ จุมพต สายสุนทร, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเขตอำนาจรัฐและความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ, หน้า 158 - 159.

3). ความคุ้มกันของทรัพย์สินที่ใช้ในการบริการสาธารณะของรัฐต่างประเทศ

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ทรัพย์สินบางอย่างของรัฐต่างประเทศ อาจมีความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐได้ หากทรัพย์สินที่ว่าเป็นทรัพย์สินที่ถูกใช้ในการให้บริการสาธารณะ การจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐในกรณีนี้ จะส่งผลให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจของศาลได้ โดยที่การศึกษาในส่วนนี้จะหยิบยกมาศึกษาเพียงบางกรณีเท่านั้น

ยกตัวอย่างเช่น เรือที่รัฐใช้ในการให้บริการสาธารณะ หรือใช้ในราชการของรัฐ จะได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจของรัฐอื่นนอกจากรัฐเจ้าของธงเรือ ในขณะที่เรือนั้นอยู่ในทะเลหลวง หลักการนี้ได้รับการยอมรับในอนุสัญญาเกี่ยวกับกฎหมายทะเล เช่น ในอนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 (the United Convention on the Law of the sea, 1982) มาตรา 96 บัญญัติว่า

“ Ship owned or operated by a State and used only on government non-commercial service shall, on the high seas, have complete immunity from the jurisdiction of any State other than the flag State.”

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้รับรองการมีความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐของเรือที่ใช้ในราชการของรัฐไว้

ดังนั้น หากเกิดกรณีเรือโดนกัน (Collision) ในทะเลหลวง ผู้เสียหายจะฟ้องคดีต่อศาลของรัฐอื่นที่มีเรือเจ้าของธง เพื่อเรียกค่าเสียหายในกรณีเรือโดนกัน จากเรือที่ถูกใช้ในราชการของรัฐไม่ได้ เพราะเรือลำดังกล่าวมีความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ

4). ความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศ

องค์การระหว่างประเทศถึงแม้ว่าจะไม่ใช่รัฐ แต่ก็อาจมีความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐได้ โดยมีอนุสัญญาหลายฉบับที่ยอมรับเรื่องความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันขององค์การสหประชาชาติ ค.ศ. 1946 (Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 1946) และอนุสัญญาว่าด้วยเอกสิทธิและ

ความคุ้มกันของทบวงการชำนัญพิเศษ ค.ศ. 1947 (Convention on the Privileges and Immunities of the Specialized Agencies, 1947)

ในอนุสัญญาว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันขององค์การสหประชาชาติ มาตรา II ได้กำหนดถึงความคุ้มกันขององค์การสหประชาชาติไว้ว่า องค์การสหประชาชาติ ตลอดจนทรัพย์สินและสินทรัพย์ขององค์การสหประชาชาติ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด และไม่ว่าผู้ใดจะยึดถือครอบครองไว้ก็ตาม ย่อมได้รับความคุ้มกันจากการดำเนินคดีทางกฎหมายทุกรูปแบบ ยกเว้นแต่เฉพาะในกรณีที่องค์การสหประชาชาติ สละความคุ้มกันอย่างชัดแจ้งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การสละความคุ้มกันในกรณีเช่นนี้นั้น จะไม่ขยายไปถึงมาตรการบังคับคดีด้วย⁴⁰

สำหรับในส่วน of ทบวงการชำนัญพิเศษ ยกตัวอย่างเช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) องค์การอนามัยโลก (WHO) องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (ICAO) องค์การอาหารและเกษตรกรรม (FAO) เป็นต้น ในข้อ III ข้อบทที่ 4 และ 5 ของอนุสัญญาว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันของทบวงการชำนัญพิเศษ ได้กำหนดเกี่ยวกับความคุ้มกันของทบวงการชำนัญพิเศษไว้ในทำนองเดียวกันกับความคุ้มกันขององค์การสหประชาชาติ ตามอนุสัญญาว่าด้วยเอกสิทธิและความคุ้มกันขององค์การสหประชาชาติ ข้อ II

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ทั้งเจ้าหน้าที่ขององค์การสหประชาชาติ และทบวงการชำนัญพิเศษ ยังได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาลบางประการ⁴¹

⁴⁰ Article II section 2 of Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 1946 provided that

“ The United Nations, its property and asset wherever located and by whomsoever held, shall enjoy immunity from every form of legal process except insofar as in any particular case it has expressly waived its immunity. It is, however, understood that no waiver of immunity shall extend to any measure of execution.”

⁴¹ Article V section 18 of Convention on the privileges and Immunities of the United Nation, 1946.

Article V section 19, 20, 21 and 22 of Convention on the privileges and Immunities of the Specialized Agencies, 1947.

ซึ่งรวมถึงความคุ้มกันจากการดำเนินคดีทางกฎหมายใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับการเขียน ตลอดจนทั้ง การกระทำใดๆ ของบุคคลดังกล่าวซึ่งได้กระทำไปในฐานะเจ้าหน้าที่ขององค์การสหประชาชาติ

การที่องค์การระหว่างประเทศ ได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ ซึ่งมีลักษณะเป็น ข้อจำกัดในการใช้เขตอำนาจรัฐ เช่นนี้ จะมีผลกระทบต่อการใช้เขตอำนาจของศาลภายในของรัฐ ด้วย ทั้งนี้ จากข้อบทต่างๆ ที่ได้ยกมานั้น ความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศทั้งสองกรณีนี้ ได้ครอบคลุมถึงการดำเนินคดีทางกฎหมายทุกรูปแบบ ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมหมายถึง การดำเนินคดี ในศาลด้วย ในทางปฏิบัติ องค์การระหว่างประเทศจะทำความตกลงกับรัฐผู้รับเกี่ยวกับเรื่อง เอกสิทธิและความคุ้มกันขององค์การระหว่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะรวมถึงความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาลด้วย ทำให้ศาลของรัฐผู้รับ ไม่อาจใช้เขต อำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีต่อองค์การระหว่างประเทศ ทรัพย์สินขององค์การระหว่าง ประเทศ และตลอดจนตัวแทนขององค์การระหว่างประเทศได้

5). ความคุ้มกันของกองกำลังทหารของรัฐต่างประเทศ

ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของตน ดังนั้น กองทหารของรัฐต่างประเทศจะเข้ามาตั้งในดินแดนของรัฐ โดยไม่ได้รับความยินยอม จากรัฐเจ้าของดินแดนไม่ได้ มิฉะนั้นจะเป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตย และบูรณภาพของรัฐ เจ้าของดินแดน อันมีผลก่อให้เกิดความรำคาญในทางระหว่างประเทศ

แต่อย่างไรก็ดี รัฐอาจยอมให้กองทหารของมิตรประเทศเข้าไปในดินแดนของตนเอง ทั้งนี้ โดยอาจทำความตกลงระหว่างกันได้ เช่น เมื่อกองทหารสหประชาชาติได้เข้าไปปฏิบัติการ ในประเทศญี่ปุ่น ก็ได้มีการทำความตกลงไว้ ได้แก่ Tokyo Agreement Feb 19, 1954 regarding the Status of United Nations force in Japan. หรือในกรณีกองทหารของสหประชาชาติเข้าไป ปฏิบัติการในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้มีการทำความตกลงไว้ ได้แก่ United Nations Egypt Agreement concerning status of U.N. Emergency force Feb. 8, 1954 เป็นต้น⁴²

⁴² สุผานิต มั่นสุข, เขตอำนาจศาลในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 68.

การที่รัฐเจ้าของดินแดนอนุญาตให้กองทหารของรัฐอื่นเข้าไปในดินแดนของตน รัฐอาจยอมจำกัดการใช้เขตอำนาจของตนเอง โดยยอมให้กองกำลังทหารของรัฐต่างประเทศที่เข้าไปในดินแดนของตนได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจรัฐ⁴³ ทั้งนี้อาจรวมถึง ความคุ้มกันจากเขตอำนาจในทางตุลาการของรัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐเจ้าของดินแดนยอมให้กองกำลังทหารของรัฐต่างประเทศได้รับความคุ้มกันจากเขตอำนาจศาลของรัฐเจ้าของดินแดน

สำหรับปัญหาว่า ขอบเขตของความคุ้มกันจะมีมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับ การตกลงกันระหว่างรัฐผู้รับ กับรัฐผู้ส่งว่าจะตกลงกันให้มีขอบเขตของความคุ้มกันเท่าใด

สำหรับประเทศไทยซึ่งเคยรับทหารอเมริกันในหน่วย Jusmag ซึ่งเป็นทหารในหน่วย ให้ ความช่วยเหลือแนะนำทางการทหารที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเทศไทย ได้มีความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางการทหารระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาลงวันที่ 13 ตุลาคม 2493⁴⁴ ซึ่งในข้อ 7 อนุ 2 ทหารอเมริกันในหน่วย Jusmag จะได้รับอุปโภคเอกลิทธิและความคุ้มกันเช่นเดียวกับพนักงานประจำสถานเอกอัครราชทูตอเมริกา⁴⁵ ในกรณีนี้ศาลไทยจะถูกจำกัดการใช้เขตอำนาจที่จะใช้ต่อทหารในหน่วยนี้เท่ากับความคุ้มกันที่พนักงานประจำสถานเอกอัครราชทูตอเมริกาได้รับ

กรณีการให้ความคุ้มกันแก่กองกำลังทหารของรัฐต่างประเทศ นับเป็นกรณีหนึ่งที่รัฐยอมจำกัดการใช้เขตอำนาจของตน และการจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐจะส่งผลไปเป็นการจำกัดการใช้เขตอำนาจของศาลของรัฐได้ ถ้าการจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐเป็นเรื่องการจำกัดการใช้เขตอำนาจของรัฐในทางตุลาการ

6). การได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของรัฐต่างประเทศ

โดยทั่วไปแล้ว รัฐย่อมมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่อยู่ในอาณาเขตของตน ซึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐย่อมสามารถใช้เขตอำนาจเหนือดินแดนของตนได้เพียงผู้เดียวอย่างเด็ดขาดและปราศจากเงื่อนไข แต่อย่างไรก็ดี รัฐก็อาจจะยอมจำกัดการใช้เขตอำนาจของตน

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

⁴⁴ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 76 ตอน 57 ฉบับพิเศษ วันที่ 20 ตุลาคม 2493.

⁴⁵ สุพานิต มั่นสุข, เขตอำนาจศาลในคดีอาญา, หน้า 206.

ในบางเรื่องลง ทั้งนี้ อาจเป็นเรื่องการใช้เขตอำนาจรัฐในทางตุลาการ โดยยินยอมให้รัฐอื่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตภายในดินแดนของตน (Extraterritoriality)

คำว่า “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” (Extraterritoriality) หมายถึง สถานะทางกฎหมายของประเทศตะวันออกไกลที่ยกเว้นชาวต่างประเทศ จากอำนาจศาลของรัฐ จากการทำไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจศาลของรัฐนั้น⁴⁶

การที่รัฐยอมให้รัฐอื่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตภายในดินแดนของตน ปรากฏมีขึ้นในยุคอาณานิคม อันเป็นยุคที่ประเทศมหาอำนาจทางการทหาร ทำการบังคับให้ประเทศที่อ่อนแอกว่า ยอมรับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของตน ทั้งนี้ในสมัยปัจจุบันจะไม่ปรากฏให้เห็นแล้ว

ประเทศไทยก็เคยยอมให้รัฐอื่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทย โดยการทำสนธิสัญญากับประเทศมหาอำนาจบางประเทศ⁴⁷ โดยประเทศไทยยินยอมที่จะไม่ใช้เขตอำนาจ

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

⁴⁷ สนธิสัญญาที่ไทยได้ยอมให้ต่างประเทศมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทย มีดังนี้

1. อังกฤษ	ทำสนธิสัญญาเมื่อ พ.ศ. 2398
2. อเมริกา	” พ.ศ. 2399
3. ฝรั่งเศส	” พ.ศ. 2399
4. เดนมาร์ก	” พ.ศ. 2400
5. โปรตุเกส	” พ.ศ. 2402
6. ฮอลันดา	” พ.ศ. 2403
7. เยอรมัน	” พ.ศ. 2404
8. สวีเดนกับนอร์เวย์	” พ.ศ. 2411
9. เบลเยียม	” พ.ศ. 2411
10. อิตาลี	” พ.ศ. 2411
11. ออสเตรีย - ฮังการี	” พ.ศ. 2412
12. สเปน	” พ.ศ. 2414

ดู คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ปรากฏหมายเลขปีที่พิมพ์) หน้า 322.

ของศาลไทย กับคนชาติ หรือคนในบังคับของประเทศคู่สัญญานั้น ยกตัวอย่างเช่น ความตกลงใน พ.ศ. 2399 ซึ่งเป็น Supplement Agreement ของสนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษ พ.ศ. 2398 (หรือที่เรียกว่า สัญญาเบาริงก์) ได้อธิบายความหมายของสัญญาข้อ 2 ของสัญญา เบาริงก์ไว้ว่า

“การกระทำความคิดอาญาทุกคดี ซึ่งเกิดระหว่างคู่กรณีที่เป็นคนในบังคับอังกฤษ หรือในคดีที่จำเลยเป็นคนในบังคับอังกฤษ จะต้องถูกพิจารณาพิพากษาโดยกงสุลอังกฤษแต่เพียงอย่างเดียว คดีอาญาทุกคดีซึ่งมีคู่กรณีเป็นคนสยาม หรือผู้กระทำความผิดเป็นคนสยาม จะต้องถูกพิจารณาและพิพากษาโดยศาลสยามแต่อย่างเดียวกันเท่านั้น”⁴⁸

จากข้อบทของสนธิสัญญาดังกล่าวจะเห็นว่า ประเทศไทยยอมจำกัดการใช้เขตอำนาจในทางตุลาการของตนลง โดยยอมยกเว้นให้คนในบังคับอังกฤษไม่ต้องมาขึ้นศาลไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จำกัดเขตอำนาจของศาลไทยไว้ นั่นเอง ในการนี้เมื่อปรากฏว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น แล้วคู่กรณีเป็นคนในบังคับอังกฤษ หรือจำเลยเป็นคนในบังคับอังกฤษ ศาลกงสุลอังกฤษมีสิทธิมาขอถอนคดีไปพิจารณาพิพากษาเองได้⁴⁹

การที่รัฐยอมให้รัฐอื่นมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จึงเป็นอีกกรณีหนึ่งที่รัฐยอมจำกัดเขตอำนาจรัฐของตน และการจำกัดดังกล่าวก่อให้เกิดผลเป็นการจำกัดเขตอำนาจของศาลของรัฐนั้น

โดยสรุปแล้ว การจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐยอมทำให้เกิดการจำกัดการใช้เขตอำนาจศาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ขอบเขตในการใช้เขตอำนาจรัฐเป็นกรอบที่จำกัดให้เขตอำนาจของศาลจะต้องอยู่ภายใต้กรอบอันนี้เสมอ และเป็นเรื่องที่ยืนยันยืนยันตามข้อสมมติฐานว่าเขตอำนาจศาลจะต้องสอดคล้องกับเขตอำนาจรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับ

จากที่ได้ศึกษามาทั้งหมดในบทที่ 2 เรื่องขอบเขตและความสัมพันธ์ระหว่างเขตอำนาจรัฐและเขตอำนาจศาล แสดงให้เห็นว่า เขตอำนาจศาลจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของเขตอำนาจรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศเสมอ และเงื่อนไขข้อนี้ย่อมใช้กับเขตอำนาจของศาลเหนือคดีแพ่งและ

⁴⁸ อ้างถึงใน สุพานิต มั่นสุข, เขตอำนาจศาลในคดีอาญา, หน้า 147

⁴⁹ จุมพล จันทราทิพย์, พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 14-15.

พาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศด้วย การใช้เขตอำนาจศาลในคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศต้องสอดคล้องกับขอบเขตการใช้เขตอำนาจรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศรับรอง และในขณะเดียวกัน ในกรณีที่มีการจำกัดการใช้เขตอำนาจรัฐ การใช้เขตอำนาจของศาลในคดีแพ่งและพาณิชย์ย่อมมีข้อจำกัดในกรณีนั้นๆ ด้วยเช่นกัน และในการศึกษาในบทต่อไป ในเรื่องหลักเกณฑ์ทั่วไปในการกำหนดเขตอำนาจศาลเหนือคดีแพ่งและพาณิชย์ที่มีองค์ประกอบพัวพันกับต่างประเทศ จะแสดงให้เห็นว่า เงื่อนไขที่ว่า เขตอำนาจศาลต้องสอดคล้องกับเขตอำนาจรัฐที่กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับนี้ เป็นปัจจัยอันสำคัญต่อการกำหนดเขตอำนาจศาลของรัฐต่างๆ ที่ทำให้หลักเกณฑ์ในการกำหนดเขตอำนาจศาลต้องสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเขตอำนาจรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งเป็นสมมติฐานข้อหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย